

3 april, 2019 Artikel från forskning.se Ämne: Samhälle & kultur, Utbildning & skola

Att kunna springa, klättra och göra kojor. Så ska en bra lekplats vara om barnen själva får välja. Men dagens standard riskerar att skapa lekplatser så säkra att de blir tråkiga. En lösning kan vara att överge lekplatstänket och skapa intressanta utemiljöer där det också går att leka.

Hur farlig får en lekplats vara? Frågan kan tyckas rimlig, ingen vill ju att barn skadar sig. Men den som ska bygga en lekplats har också en annan fråga att ta ställning till: Hur tråkig får en lekplats vara?

”Bättre en bruten arm än en stukad vilja.” Så ska någon på myndigheten Barnmiljörådet ha uttryckt sig på 1980-talet.[1] Sedan dess har kraven på lekplatsers säkerhet skärpts väsentligt och de myndigheter som är inblandade i någon del av de regelverk som styr lekplatser utformning skulle snarare säga något i stil med: ”Bättre ett mjukt fallunderlag än ett skrapsår.”

Barnen vill ha utmaningar

Märit Jansson, docent i landskapsplanering vid SLU, har forskat om lekplatser sedan 2004. Hon har bland annat intervjuat barn och frågat hur de vill att en bra lekplats ska vara.

– De pratar om utmaningar, att kunna röra sig snabbt och klättra högt, och om att hitta platser att krypa in i och göra kojor, säger Märit Jansson. De pratar också om att kunna manipulera miljön och göra den till sin. Det finns mycket stöd i forskningen för vikten av att ha lösa delar som man kan göra något med.

Men de lagar och andra skrifter som styr över lekplatsers utformning har inte skrivits av barn.

– I lagstiftningen finns endast vaga krav på att skapa bra utemiljöer för barn, däremot hänvisar lagen till säkerhetskrav, säger Märith Jansson.

Myndigheten Barnmiljörådet försvann 1993.[2] Samtidigt pågick ett arbete inom EU att ta fram en gemensam standard för lekplatser, och 1999 publicerades den samling rekommendationer som skulle komma att tolkas på ett sätt som enligt många har utarmat de svenska lekplatserna.

– Säkerhetsstandarden är i sig inte dålig, problemet är att den skapar så mycket rädsla att man fastnar i att köpa in prefabricerade lekredskap och att den tolkas som att man måste säga bort grenar från klätterträd, säger Märith Jansson.

Tänka utanför lekplatsen

En väg bort från alla säkerhetsregler är att överge själva lekplatskonceptet och istället skapa intressanta platser för alla, där det också går att leka.

– Vi kanske måste tänka utanför den vanliga lekplatsen, säger Märith Jansson.

Lennart Pranter, bygg- och projektledare på S:t Hansgården i Lund, har byggt lekplatser i 20 år, ofta tillsammans med barn. Med hammare och såg i högsta hugg har barnen fått bygga allt från kojor till tvåvåningshus. Lennart Pranter har använt EU-standarden som vägledning sedan den kom i slutet på 1990-talet. Med betoning på vägledning.

– Det är först på senare år som den har börjat användas som en sorts lag, men det är egentligen bara en samling standarder som branschen har tagit fram, säger Lennart Pranter.

För stort fokus på säkerhet

Enligt Lennart Pranter har de som har inflytande över lekplatserna – bostadsbolaget, skolledning och föräldrar – för stort fokus på säkerhet.

– De här vuxna som ställer höga krav på säkerhet ställer till det rätt mycket. Det behövs någon på myndighetsnivå som säger stopp och belägg, vi behöver miljöer där barn får testa sina färdigheter och vi får acceptera att man skadar sig. Tar man sig tid och pratar med barnen om att kroppen kan läka sig själv så får de snarare ökat självförtroende.

Enligt Lennart Pranter är olyckor sällsynta. Någon sätter spaden i tån och får en reva, någon annan river sig på en spik. När de byggde huset fick en flicka en planka på axeln.

Lennart Pranter hjälper även andra kommuner som vill bygga utmanande platser för friluftsliv.

– Det är linbanor och balansgrejer och klättergrejer som barnen tycker är jätteroligt.

Fast han undviker helst att använda ordet lekplats.

– För att folk inte ska komma in i ett tänk att de lyder under samma regler som lekplatser, utan att det är ute i naturen där det finns stockar och stenar som man kan använda.

Erbjuda stimulerande utveckling

Ett sätt att göra en mer balanserad risk- och nyttobedömning är att med forskningen som grund argumentera för att barn behöver utmaningar. På Naturskolan i Lund finns ett utvecklingsteam som gör just det. Anders Wånge Kjellsson är chef på Naturskolan. Han berättar om en fråga som föräldrar ofta ställer till personalen på en skola eller förskola: "Kan ni garantera säkerheten för mitt barn här?"

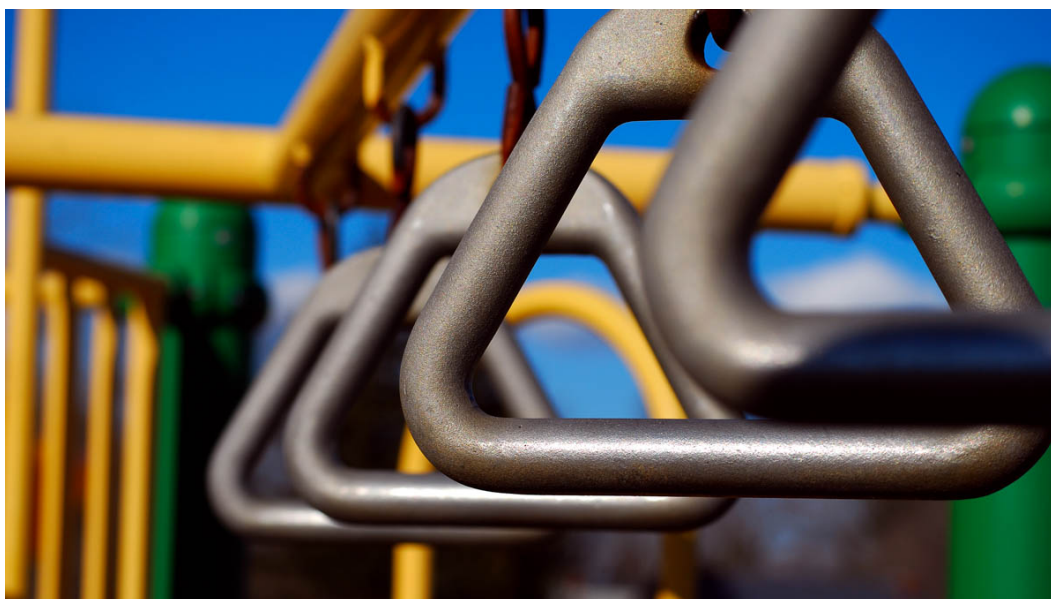
– Då krävs kunskap för att kunna säga att det kan vi inte, men vi kan erbjuda ditt barn en stimulerande utveckling. Säkerhet kan aldrig garanteras, men vi kan lägga stort fokus på de verkliga farorna i stället för en urskillningslös riskminimering, säger Anders Wånge Kjellsson.

Anders Wånge Kjellsson har arbetat med skol- och förskolegårdar i 20 år och menar att en överdriven rädsla för olyckor dök upp för cirka tio år sedan. Hos fastighetsägarna resulterar rädslan i en ovilja att godkänna något som de själva inte har byggt. Något som kan hindra skolpersonal som vill låta barnen vara med och bygga. Då kan Naturskolan agera ett slags medlare.

– Vi hade en skola som ville bygga lekredskap som var lite högre än svensk standard, något som fastighetsägaren inte ville tillåta. Efter en konstruktiv dialog la man lite extra stötdämpande material på marken.

Anders Wånge Kjellsson är ofta ute och pratar med föräldrar om risktagande. Han säger att när de har fått information om vad utmaningar betyder för barns utveckling blir reaktionen positiv.

– De säger att de inte har tänkt så och inser att rädslan inte är befogad samt att risktagandet har ett värde i sig. Eftersom världen är full av risker behöver barn lära sig att känna igen och hantera dem. Då kan de också utveckla sin egen förmåga att bedöma risker och på så sätt skydda sig själva.

Regler för lekplatser

Plan- och bygglagen

Innehåller krav på friytor för lek- och utevistelse samt krav på att lekplatser och fasta anordningar på lekplatser ska underhållas så att risken för olycksfall begränsas.

Boverkets föreskrifter

I Boverkets byggregler, BBR, finns regler om skydd mot olyckor vid fasta lekredskap på tomter. BBR gäller vid nybyggnad eller nyanläggning och vid ändring av lekplatser. I

avsnitt 8:93 anges att fasta lekredskap ska anordnas så att risken för personsador begränsas. Underlaget till gungor, klätterställningar och liknande redskap ska vara stötdämpande och i övrigt så utformat att risken för personsador vid en olycka begränsas.

Produktsäkerhetslagen

Produktsäkerhetslagen (PSL) kräver att varor och tjänster som tillhandahålls ska vara säkra och gäller även för varor som tillhandahålls i offentlig verksamhet som t.ex. lekredskap på lekplatser. Lagen innefattar även alla befintliga lekredskap som tillhandahålls konsumenter, oavsett redskapens ålder. Konsumentverket är tillsynsmyndighet över PSL och utför kontroller av att produkter som tillhandahålls konsumenter också uppfyller gällande säkerhetskrav.

Europastandarder (EN)

Krav på säkerhet och stötdämpande underlag för lekredskap finns i europastandarderna för lekredskap och stötdämpande underlag SS-EN 1176 och SS-EN 1177. De innehåller minimikrav för säkerhet och används vid bedömning av om en produkt är säker enligt kraven i PBL och PSL.

Källa: Boverket

Text: Johan Frisk på uppdrag av forskning.se

[1] Movium Fakta 3 2016. Platsbyggda lekmiljöer.

[2] SOU 2003:19 Barns rätt till säkra och utvecklande miljöer-framtida huvudman, sid 49.